

ובימי חז"ל כך היו, כמו ששערו במזוונות האשה למשרה אשתו על ידי שלישי. וגם מגדולי חכמים היו בעלי אומנות, כמו שאמרו על רבי יהושע שהיה פחמי. והלל שהיה מזרע דוד היה משתכר בזו אחד להביא מן היער חבילת עצים. ורב כהנא היה מוכר סלים לנשים מחמת עניו כדאיתא בפרק קמא דקדושין. ובדורו של רבי יהודה בר אלעאי היו חמשה מתכסים בטלית אחת ועוסקים בתורה. ואנשי כנסת הגדולה המתקנים תקנות בישראל כשעלו מן הגולה כבר היו עניים עד מאד, כמו שמוזכר בספר עזרא, שבימי נחמיה היו נושים איש באיש וכובשים בניהם ובנותיהם לעבדים, מהם לוו כסף למדת המלך, ומהם לקחת דגן ברעב.

וגם מנורת בית המקדש אשר עשה משה רבינו ע"ה כבר זהב טהור, יש מן החכמים ז"ל אומרים שמלכי בית חשמונאי עשאוה מעץ, ויש מן החכמים אומרים ששפודין של ברזל היו וחפום בבעץ, העשירו עשאוה של כסף, חזרו והעשירו עשאוה של זהב, כמוזכר במסכת ר"ה ובמנחות. וגם ההבדלה במוצאי שבת קבעוה בתפלה עד שהעשירו קבעוה על הכוס, כדאיתא בפרק 'אין עומדין'.

ושנינו במסכת פאה, מי שיש לו נ' זוז והוא נושא ונותן בהן הרי זה לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר-עני לפי שאינו בגדר עני. וחמשים זוז הם חצי כתובת אלמנה. ותמה על עצמך, איך אשה מתקדשת בפרוטה, שיש בדינך קצ"ב פרוטות, והוא דבר מועט עד מאד. וגם בית דין נזקקין לתביעת פרוטה לפי שלא נתנה לימחל מן הסתם. וחכמים ז"ל תקנו כתובה לאשה לכולן בשוה, שלא לבייש את מי שאין לו. ושערו בעני ואמרו שאם רצה להוסיף אפילו מאה מנה – יוסיף. והעני אם ירצה לגרש את אשתו, את כל אשר לו צריך ליתן (מתוך תשובת הריב"ש קג).

## דף כט

### באורים בפשט; ליקוטים מפוסקים אחרונים

ואפילו כתב אחד מעכבן. פשיטא? אמר רב יהודה אמר רב: לא נצרכה אלא לקוצה של יוד. והא נמי פשיטא? – אלא לכאידיך דרב יהודה אמר רב, דאמר ר"י אמר רב: כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה פסולה. נראה לבאר ששני סוגי פסול יש באותיות; יש פסול שהוא בעיקר צורתה של האות עד שהוא פוגם בקריאתה, וכשחסר בקריאתה הרי חסר בקריאת הפרשה כולה, שכבר אינה בהוייתה. וכזה הוא פסול חסרון קוצו של יוד. [ובפסול כגון זה אין מועילה קריאת תינוק, כיון שחסר בגופה של אות. וגם אי אפשר לתקן פסול זה לאחר שהמשיך לכתוב, בתפילין ובמזוזות, שאין זה 'כסידרן', שהרי הפרשה כולה כבר איננה 'בהוייתה']. וזהו ששאלו 'פשיטא' – כי אין זה פסול רק באות אחת אלא הוא פסול בפרשה כולה.

ואולם יש פסול שאינו פוגם בהוייתה של הפרשה כולה, כגון נגיעת אות בחברתה, שאין פסול אלא באות הנוגעת בלבד שאינה מוקפת גויל, וזהו החידוש שבמשנה, שגם פסול בכתב אחד בלבד – פוסל הפרשה כולה (עפ"י חדושי הגר"ח על הש"ס).

נראה לכאורה שהסבר זה שייך רק לשיטת התוס' והרא"ש (בגטין כ) שגט שאותיותיו מחוברות זו לזו – כשר, אבל לדעת ספר התרומה (קיד. ומובא בתרומת הדשן רל) שפוסל בגט כשאין כל אות מוקפת גויל, משום שאינה נחשבת אות, כי אין ידוע היכן האות כלה – לפי"ז יש כאן חסרון בגופה של אות.

ויש לפרש שזה עצמו החידוש, שגם חסרון דמוקף גויל מקלקל צורת האות, אבל חסרון קוצו של יוד פשוט יותר שמקלקל צורתה (וכ"מ בתרומת הדשן רלו).

גם יש לומר שלא אמרו שהנגיעה אינה משנה מצורת האות אלא אם ניכר שהאות מסתיימת אלא שנוגע כחוט השערה ואין כאן הקפת גויל, אך באופן שאין צורת האות ניכרת היטב, יש לחוש משום שלא כסדרן ואף משום 'חק תוכות' (כמובא בפוסקים). ושמה בגט החמירו בכל אופן כי פעמים אינו ניכר ולא אדעתיהו. וצ"ב.

בעיקר דין 'הקף גויל' באותיות, יש מפרשים שבכלל דין 'כתיבה תמה' (וכתבתם) הוא שלא יהיו האותיות נוגעות זו בזו (עתוס' גטין כ: ד"ה לא). ויש אומרים הלכה למשה מסיני היא שהיא היקף גויל לאותיות (עב"ח א"ח לב).

'ניקב תוכו של ה"י – כשר'. שיטת הרא"ש (בהלכות ספר תורה טו) כפירוש הראשון שברש"י, ש'ניקב תוכו של ה"א' היינו הרגל הפנימית. ומשמיענו שאין שיעור לאותה רגל, אלא אפילו היא פחות מאות קטנה – כשרה. [ואין חילוק אם כתב מתחילה רגל מלאה ונוקבה או נמחקה קצת אח"כ, או אם מתחילה עשה לה רגל קטנה מאד. פוסקים]. והובאה שיטה זו בשו"ע (או"ח לב, טו). ואולם הרמ"א הביא משאר פוסקים המצריכים שיהא ברגל לכל הפחות כשיעור אות קטנה, שהם מפרשים 'תוכו' – חלל האות. ומשמע מלשון הרמ"א שלא להחמיר בלבד פסק כן אלא בדרך ודאי נקט שהלכה כמותם. ואם כן צריך להזהיר מאד להספורים שנכשלין בזה. ובתפילין ומוזוות דבעינן 'כסדרן' לכאורה לא מהני שום תיקון אפילו התינוק קוראו לאות, כיון שאנו רואין שאין לו צורת אות, דבלא זה לא מיקרי ה' לפי דעת אלו הפוסקים... ומ"מ נראה דיש להקל ע"י תיקון... (לשון המשנ"ב שם סק"מ). ויש גם נפקותא לקולא לשיטה זו – באות ד' שנפלה טיפת דיו קטנה לחללה – שלא בטלה בכך צורת האות ד', לפי שאינה כצורת אות ה'. הלכך יש מקום להקל בזה אם התינוק קוראה ד' (עפ"י שבט הלוי ח"ב קמ. ע"ש).

– בניקב חלל האות, אין חילוק בין אות ה' לשאר אותיות שיש להן ג' דפנות, אם ניקב החלל – כשר (פרי מגדים. מובא במשנ"ב שם סקל"ה).

מה שכתב שם שאין בכלל זה אותיות עם שתי דפנות, כמו ך' או ם' – היינו לענין שייחשב 'תוך' שאין צורך בהקפת גויל שם [מלבד לשיטת הירושלמי שצריך שיהא מוקף גם בפנים, כמובא בשו"ע שם], אבל באות עם שתי דפנות בלבד, הרי זה דומה לצד החיצון.

'יריכו, אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה – כשר...'. יש לשאול, והלא אין האות מוקפת גויל במקום הנקב? ויש לומר אחד משני אלו: פסול זה 'שאינו מוקף גויל' אינו אלא בשנדבקה האות לאות אחרת [או לטיפת דיו], אבל אות מופסקת ואינה דבוקה – כשר [וכן יש לדייק מרש"י לעיל, שפרש 'שאיין מוקף גויל' – שנדבקה אות לחברתה]. ולכן הנקב היות והוא מפסיק את האות, הגם שאין שם גויל – כשר.

או יש לומר זה אמור אלא בשעת כתיבה, אבל אם כשכתב את האות היתה מוקפת גויל, ורק אחר כך נדבקה לאות אחרת – כשר.

ולפי זה יוצא שנקב שנוצר לאחר הכתיבה [באופן שאינו מקלקל צורת האות] כשר מ'מה נפשך', או משום שבנקב אין חסרון ד'אינו מוקף גויל', או משום שארע אחר כך (עפ"י בית יוסף או"ח לב, ובשו"ע שם סעיף טו).

נקרע הקלף בצמוד לאות, ספק אם נעשה הקרע קודם הכתיבה או לאחריה – האחרונים מכשירים, מטעם שאילו היה קודם לכתיבה, היה הסופר מרגיש, אמנם כשהסופר אומר בעצמו שיתכן שקרע כזה לא היה מרגיש בו – שאני. ויש עצה לגרור ולעשות את האות מוקפת גייל, ואפילו בתפלין ומזוזות (עפ"י שבט הלוי טז) וכבר האריכו רבות האחרונים בשני תירוצי הבית יוסף, ובהשלכותיהם – ע' בפוסקים באו"ח שם; בית הלוי (עה"ת, בקונטרס בהל' סת"ם); חזו"א או"ח ה; הר צבי. וראה עוד בבאור כל הענין ובגדרי הדינים, בספר ברכת מרדכי ח"א טו.

– לכאורה משמע שאם הרגל הימנית קצרה, כשיעור אות קטנה, והרגל השמאלית כתובה כדרכה [ואינה יוצאת למטה משורת האותיות המרובעות] – כשר. אבל בדברי האבני-נזר (או"ח ו) משמע שאין להתיר אלא רק בכגון שהרגל הימנית הופסקה באמצעה, שאז מצרפים את חלקה התחתון להשלים צורת האות. וצריך עיון בדבריו.

ואולם כל זה אמור באופן שיש הקבלה מסוימת בין שתי הרגלים, לפחות במקצתן, אך אם הרגל הימנית מסתיימת למעלה מתחילת הרגל השמאלית ואינם מקבילים כלל – פסול (כמבואר בקסת הסופר ו,ו). ובאבני נזר (שם) כתב לחדש שאם הרגל הימנית מופסקת באמצעה, והשמאלית אינה מקבילה אלא לחלק התחתון שבימנית – מועילה השארית התחתונה לצרף לתמונת ה"א. 'ודבריו שם בזה לא ברורים לי כל כך, שיש בהם מן החידוש' (עפ"י שבט הלוי ח"ד ה,ד).

**שיעור 'אות קטנה' – כתב בבאור הלכה (שם ד"ה מלא):** צריך שיהא זה כאות קטנה [כלומר אות י'] מאותו הכתב, בכתב רגיל. ואולם אם הוא כתב גדול, נראה שודאי מועיל כשיעור 'אות קטנה' של כתב בינוני. ובחזון איש (או"ח ז) כתב שאם נשתייר כאות י' קטנה שבקטנות ברגל השמאלית, גם כשכל הכתב נכתב בכתב רגיל – כשר (וע"ע שבט הלוי ח"ו נה,ב).

**(ע"ב) זיל אייתי ינוקא דלא חכים ולא טפש...'** – כלומר שלא יהא חכם שיכול להבין מתוך הענין על האות המסופקת. אבל אין נקרא 'חכם' הבקי בהכרת האותיות היטב ואין מבין מה שכתוב לפניו, שזוהו ודאי כשר (ט"ז ומשנ"ב לב, טז). מאידך, כל שיודע לקרות האותיות אעפ"י שאינו בקי כל כך בצורתן, כל שהוא אומר שאין בו צורת אות – פסול (משנ"ב שם עפ"י פרי מגדים. והעיר שם בשער הציון שממחצית השקל משמע לכאורה שחולק).

וכתב בשלחן ערוך (שם) שאין צריך לכסות לו שאר האותיות כמו שנוהגים. ואולם במגן אברהם הביא מהמהרי"ט שיש לכסות את המלים שלפניו, שאם יתחיל מתחילת המקרא – סרכיה נקט ואויל. אבל התיבה הזו עצמה והתיבות שלאחריה – אין צריך לכסות כלל בכל אופן (משנה ברורה שם. וע' בשבט הלוי ח"ד ה,ב) אודות אות י' עם תג גדול, שיש להסתפק שמא דומה לאות ל'. וכתב שיש לשאול לתינוק, ונוטה יותר שצריך לכסות שאר האותיות. וצ"ב.

מקצת תינוקות אומרים כך ומקצתם אחרת – יש ללכת אחר רוב התינוקות (כן כתב בשו"ת בית זבול ח"ג א, ודלא כהרידב"ז שהסכים עם דעת הרב מחיסט להחמיר בזה).

**'שבעה אותיות צריכות שלשה זיונין, ואלו הן: שעטנ"ז ג"ץ' – ואם לא תייג – כתב בשו"ע (לו,ג)** שלא פסל. ודעת הב"ח לפסול. גם הגר"א בבאורו מביא הרבה פוסקים שמחמירים בזה. על כן מהנכון מאד לחוש לזה ולתקנם אחר כך. ותיקון מועיל אפילו בתפלין ומזוזות, ואין בזה חשש משום 'שלא כסדרן' (משנה ברורה שם).

כתב הרמ"ע מפאנו שיזוהר להפריד התגין אחד מחברו. ויש שפוסלים אף בדיעבד אם לא הפרידם. וכן יש להזוהר שהתגין יגעו באות, כי אם הם נפרדים, הרי זה כמוסיף על האותיות שפוסל [שהרי נראים כאות ז' קטנה]. ויש אומרים שאם היו מופרדים מהאות, אין מועיל להמשיכם עתה, אלא צריך למחוק ולעשותם מחדש (ע' בכל זה במובא במשנ"ב שם סקי"ג ובשו"ת משיב דבר ח"א ז. וע"ע חזו"א או"ח ט,א).

– אולי יש לפרש שלכך נקט רבא בדבריו 'שבע אותיות' – שלא נטעה לומר שגם האות ח' צריכה זיון, כשהיא מורכבת משתי אותיות ז' (וחטוטר על גביהן), והיא נכללת ב'שעטנ"ז ג"ץ' – לכך אמר שבע דוקא ולא יותר (עפ"י שו"ת רעק"א ח"א כא, ע"ש באריכות שדחה דעת הרב השואל להצריך זיונין לאות ח').

**'אמר רב אשי: חזינא להו לספרי דווקני דבי רב... ותלו ליה לכרעיה דה"י'.** יש מן הפוסקים הסוברים שבדיעבד אין פסול אם רגל הה"א השמאלית מחוברת לגגה (ע' מג"א לב סקכ"ז מהרלב"ח. וכן מובאת דעה זו במאירי שבת קד; בתשב"ץ ח"א ג, נא ובשו"ת הריב"ש קכ). וכתבו לדקדק ממה שאמרו 'חזינא להו לספרי דווקני' – משמע שאינו אלא מצוה מן המובחר (וכן ע' ב'חדושי הרשב"א' כאן).

ואולם הריב"ש (שם) כתב להוכיח שהכוונה היא לעכב. ודחה הראיה מלשון 'ספרי דווקני' בשתי פנים: או שנקט כן משום חטוטר ה-ח' שאינה אלא למצוה (ובזה הדבר מוסכם שאין פסול בדיעבד – ע' חדושי רעק"א או"ח לב. וכמו"כ כתב בשו"ת משנת ר' אהרן (א), שח' דרש"י כשר לר"ת, וח' דר"ת כשר לרש"י). או שאותם סופרים היו מדקדקים להרחיק את הרגל הרבה, לא בפירוד בעלמא.

להלכה כתבו הפוסקים האחרונים שיש לחוש לדעת הפוסלים [וי"א שאם נגע צריך לגרור האות כולה ולכתבה מחדש, ואין די בהפרדה – משום 'חק תוכות'] (ע' בזה עוד בשו"ת מהרי"ק עא צח, ובתורות הדשן רל רלו, ובפוסקים באה"ע קכה; רמ"א יו"ד רעו, יא; חדושי רעק"א או"ח לב).

ואולם אם נמצא כן בספר תורה, שיש נגיעה דקה בין הרגל לגג [אך עדיין צורת ה' עליה ולא ח'], נראה שאין להוציא ספר אחר שיש לצרף את השיטה המכשירה לענין זה. אבל בתפלין ומזוזות – ודאי צריכים תיקון ואין מועיל בזה קריאת התינוק, כיון שהאות אינה כצורתה כפי שנמסרה למשה מסיני (עפ"י משנה ברורה ובאור הלכה לב, יח. וע"ע שבט הלוי ח"א ז, וחו"ו).

ואם הנגיעה נעשתה ע"י התפשטות לחות הדיו – יש מקום יותר להקל בזה, ומכל מקום צריך להכריע בדבר אם אין שינוי בצורת האות, וחלקי האות מובדלים מהחלק המטושטש (עפ"י שבט הלוי ח"ב קנה, ב). ואם יש הפרש דק מן הדק, עד שאינו נראה במראית העין, גם לא לבעל ראייה טובה וחדה, ורק בזכוכית מגדלת ניכרת ההפרדה – אין הולכים אלא אחר מראית העין של בריאי הראות (שבט הלוי ח"א ז, וע"ש גם בח"ד קמב, ב).

כיו"ב כתב בשו"ת דובב מישרים (ח"א א) שאותיות הנוגעות זו בזו למראית העין, ואין ניכר פירודן אלא בזכוכית – נידון כאינה מוקפת גויל, שהכל הולך אחר חוש הראות הטבעי.

**זהני מילי חסירות, אבל יתירות – לית לן בה. חסירות מאי טעמא לא? אמר רב כהנא: משום דמיחזי כמנומר'.** יש מן הראשונים שפרשו שאין תקנה כלל אלא בגניזה, ואין לתקן בגרידה וכתובה מחדש מפני ריבוי הגירודים והכתיבה על מקום הגרד הלכך יראה כמנומר. ועוד כיון שנצרך לדחוק האותיות ולהקטינן כדי להשלים את החסר – אסור הדבר [וכמו שאמרו להלן (ל)]. אל ימעט אדם את הכתב... [אבל ביתרות, כיון שגורד האות ומניח חלק, או אף אם מאריך מעט את האות הסמוכה לה כדי למלא החלל שלא יראה כשתי תבות, אינו נראה כמנומר בשל כך (עפ"י שו"ת הריב"ש ז – בדעת הרמב"ם).

ואולם הרשב"א בתשובה (מובאת שם ובתשב"ץ ח"א קכה ועוד) פרש שאעפ"י שאמרו 'גנז' היינו במצב הזה, אבל אם יגרד כל תיבה ויחזור ויכתוב על הגרד – יכול לתקן.

ולשיטתו זו, מה שאמרו 'אבל יתרות לית לן בה' משמע לכאורה שאף גירוד אין צריכים. ודוחק לומר שסובר כשיטה המובאת בתוס' בשם 'יש טועים' [והיא דעת המנהיג (הל' תפילין נוסח ב'. והביאו הב"י או"ח סוס"י לו ודחאו). וכ"מ גם בשטמ"ק לב: אות י מתוס' אחרות] ספר תורה כשר ביתרות. אך נראה שכוונתו שביתרות תיקונו קל, לממחוק היתר ולהמשיך קצת האות הסמוכה, אבל בחסרות צריך לגרוד כמה אותיות ולכתוב מחדש על מקום הגרד את המלה בשלמותה.

## טעמים ענינים ורמזים

**'אבן היתה לפני מנורה ובה שלש מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות' –**  
**'בהעלתך את הנרת פרש"י שני ענינים: א. עד שתהא עולה מאליה. ב. שתהיה מעלה לפני**  
**המנורה. ואיתא בשפתי חכמים בשם הרא"ם דשקולין הן, לכן למדין שניהן. ולכאורה לא מובן**  
**שייכות שקולין לשני ענינים שאין להם שייכות זה לזה.**

ונראה דתרווייהו הם לענין לימוד, אחד לענין הלומד לבדו תחילה ואחד לענין המלמד לתלמידים; ובא להורות שהמלמד שצריך ללמד להתלמידים שיעורו, הוא עד שלימוד התלמיד יעלה מאליו, שיבין כבר מעצמו על בוריו, ואימתי שייך להיות זה – כשבעצמו מעיין בהענין לעומקו, שיקיף את כל הענין סביב, כמו שבמנורה היה אפשר לנקות ולהדליק גם בלא מעלה, דהרי היתה רק י"ח טפחים, אבל לעיין היטב אי אפשר אלא כשהוא גבוה הרבה מהמנורה, שיכול להסתכל בה בכל מקום בדיוק, וכן הוא – צריך לידע כל ענין וענין, ואז ראוי הוא ללמד, והווי שני הדברים מענין אחד'.

מה שהוצרכו מעלה למנורה שהיתה גבוהה י"ח טפחים, שיכול היה להדליק גם כשעומד בארץ – נראה דהוא להורות שצריך הלומד תורה לעיין היטב בתורה ולא סגי מה שלפום ריהטא נדמה לו שמבין. וכן המלמד לא יסתפק במה שהתלמידים נדמה לו שהם מבינים, דלא סגי בזה, דצריך שיבינו בכל העומק לפי כשרונותיהם. וזהו גם מה שצריך להדליק עד שתהא עולה מאליה (שבת כא.). דהא ודאי אם ידע שיכבה לא הויא הדלקה, אלא שאף שתדליק צריך להדליק כל כך שידע שאף אם יהיה שם איזה סיבה לכבות – לא יכבה מאחר שכבר יש בה הכח להדליק מאליה, וזה צריך לידע גם בלימוד התורה, שהמלמד צריך ללמד להתלמיד עד שיהא דעת התורה מתגברת, שהתורה היא מעין להמעין בה בכל כחו, אבל צריך להביא למדרגה זו. וגם החכם הלומד איזה ענין, ילמוד שם בעיין כל כך שיעלה כבר הענין לפניו ברוב אורה של תורה (דרש משה בהעלותך)

**'י"ח טפחים' – רמז: וזה מעשה המנרה, גימטריא: י"ח (בעל הטורים ריש בהעלותך).**

**'וכל אחת ואחת הביא לה אלף ככר זהב, והכניסוהו אלף פעמים לכור והעמידוהו על ככר'.**  
**כתב בספר 'בן יהוידע' שאומנות זו ידעה הדורות הקדומים ונשכחה ברבות הזמן, כמו חכמת**  
**החניטה וכדומה, שהיתה ידועה לראשונים ונשתכחה לאחרונים.**

**נִס גְדוֹל נַעֲשֶׂה בְלַחֵם הַפְּנִיִּים סִילּוֹקוֹ כְּסִידוֹרוֹ.** 'נראה לי בס"ד טעם לנס זה שישאר חם בסילוקו כעת סידורו, לעורר מוסר לאדם העוסק בתורה ארבע או חמש שעות, שיהיה לו התלהבות וחשק בעסק התורה כשיגמור לימודו אחר חמש שעות שכבר טרח הרבה, כעת שהתחיל ללמוד, דעדיין לא יגע וטרח – כי לחם הפנים רומז לעסק התורה שנקראת לחם, דכתיב לכו לחמו בלחמי, ויש בה שתי פנים, אחד נגלה ואחד נסתר' (בן יהוידע).

**'גבריאל חגור כמין פסיקיא היה והראה לו למשה מעשה מנורה' –**

ככל אשר אני מראה אותך – בגימטריא: **גבריאל** (בעל הטורים תרומה כה, ט. וכע"ז כתב בריש בהעלותך). ושאמרו **'חגור כמין פסיקיא'** – אמר כן להורות שכל האומנים העוסקים במלאכת המשכן רשאים לעשות כך כדי שלא ייטנפו בגדיהם, ואין חוששים פן ייראה כולזול למלאכת הקדש (בן יהוידע).

**(ע"ב) 'בשעה שעלה משה למרום...'** 'המהר"ל ז"ל ביאר מאמר זה באריכות בספר תפארת

ישראל (ג). רק שמץ מנהו נקח מתוך דבריו העמוקים ונבאר; התורה-שבכתב שגלויה לנו, נפרדת משרשה העליון שנשאר בהסתר, והשי"ת קשרה עם השורש על ידי ל"ב המדות ושאר אופני הדרוש. אבל השגת משה היא השגה בשורש עצמו, כלומר שהשיג שורש כל מצוה, ומתוך השורש השיג כל הלכותיה ופרטיה, ולא השיג את הפרטים כפרטים נפרדים, על כן הוצרך 'לחזור לאחוריו', כדי לשמוע את דברי רבי עקיבא, כי דרך הדרש שלו לדרוש כל פרט ופרט לחוד מהתורה-שבכתב, מושג דוקא בהתמעט הלבבות.

**'חזר לפני הקב"ה, אמר לפניו: רבש"ע, יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי? אמר לו: שתוק, כך עלה במחשבה לפני' – פירוש:** המטרה הסופית דורשת זאת, כי 'סוף מעשה במחשבה תחילה'. השגת התורה מהשורש היא רק הכנה לתכלית, אבל התכלית עצמה היא דוקא הגילוי שבעומק ההסתר – תורת רבי עקיבא.

**וכשביקש לראות שכרו...'** – גם מדת הדין שמחייבת יסורים – מן התכלית היא, וכמו שכתב הרדב"ז על 'בתחלה עלה במחשבה לברא את העולם במדת הדין', כי מדת הדין היא התכלית האמתית של העולם.

אך משה רבנו זכה לשני שלחנות ותמה על יסורי רבי עקיבא, כי כאשר הכלים הם בדרך 'אתגליא' מתעלה העולם הזה עצמו ומתהפך לטוב ושורה הברכה והרווחה. אבל בהתגבר ההסתר והכלים הולכים ונחרבים, התיקון הוא דוקא באופן זה – גילויי קידוש השם של רבי עקיבא; אור מתוך ההסתר. גם זו בחינת 'חזור לאחוריו', כי בדרגת משה רבנו כל העולם הוא מסודר ומגולה, כל הכלים הם במקומם ומשמשים לתכליתם, כי דרגתו היא בחינת 'מתן תורה באתגליא'.

איתא במדרש רבה (במדבר פרשה יט): **'ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון...'** דאמר ר' אחא: דברים שלא נגלו למשה, נגלו לרבי עקיבא וחבריו. כוונת דבריהם לבחינת הגילוי שבעולם ההסתר. אור זה נתגלה רק על ידי רבי עקיבא וחבריו.

(מתוך 'מכתב מאלהו' ח"ג עמ' 54. וכיו"ב כתב שם בקיצור בח"א עמ' 223, ע"ש)

וע"ע: קדושת לוי פרקי אבות – בהעלותך, פי' האגדות; דברי שלמה ויקרא; מי השילוח ח"א פרשת בא, עה"פ זאת חקת הפסח; אוהב ישראל, לקוטים חדשים עמ' שנד; מחשבות חרוץ פד; בן יהוידע כאן. וע"ע במובא ביוס"ד שבת פט.

עוד בענין 'כך עלה במחשבה לפני' – פרשו בזה (בשם הגר"א. וכן באוהב ישראל ס"פ פינחס ועוד) שהכוונה על מדת הדין שעלה במחשבה לברוא בה את העולם, שאף שכלל העולם אינו יכול להתקיים בה ללא שיתוף מדת הרחמים, יש להנהיגה זו מקום אצל היחידים. (וע"ע בהרחבה במכתב מאליהו ח"ג עמ' 244. ומובא בספרים שרע"ק לא סבל מיסורי הגוף במיתתו אלא שכלפי חוץ נראה הדבר. ע"ש, וע"ע במובא במגדים חדשים ברכות סא.)  
 ויש מפרשים: סוד דבר זה אי אפשר להשיג ע"י תשובה בדיבור, אלא במחשבה לבד, מלבא לפומא לא גליא, וכל שכן לגלותו לאחרים. שתוק ועיין במחשבתך.  
 (עפ"י לקוטי מוהר"ן סד"ג; מחשבות חרוץ יח"ב)

**'כל התולה בטחונו בהקב"ה הרי לו מחסה בעולם הזה ולעולם הבא...'** כל התולה – אפילו רשע שעבר על כל העבירות החמורות, ותאוותיו הוציאוהו מן העולם, כשהוא תולה בטחונו בקב"ה, אזי כח הצמיחה של קדושת נשמת היהודי לא נרקב בקרבו; הוא יכול לחזור בתשובה ו'הדר מעיילי ליה', וגם עונשי העבירות אינם מכלים אותו וכח הצמיחה נשמר בו.  
 (עפ"י עלי שור ח"ב עמ' תרכד. ע"ש כל הענין)

**זמאי טעמא תליא כרעיה, דאי הדר בתשובה מעיילי ליה. וליעייל בהך – לא מסתייעא מילתא, כדריש לקיש... בא לטהר מסייעין אותו.** מבואר בספרים שהענין שצריך להכנס בפתח הצר הוא משום קטרוג מדת הדין, כי לפי חוקי הבריאה אין מקום לתשובה והנפש החוטאת היא תמות, אלא שהקב"ה ברוב חסדיו, שהם למעלה מגדרי שכר ועונש של הבריאה, מחשיב גם פנייה קלושה של צעקת הלב, כהתעררות המספקת לפתיחת הפתח (ע' ראשית חכמה שער התשובה ספ"א; מכתב מאליהו ח"ד עמ' 76. וע"ע שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ בא תשל"א).  
 וצריך בעל התשובה להתאמץ ולדחוק עצמו בפתח קטן, עד שמן השמים ירחמו וירחיבו לו (עפ"י נועם אלימלך נח עה"פ 'פתח התיבה בצדה תשים').

והפתח שחוזר בו גבוה יותר, שכאשר שב אחר הריחוק, מגיע לשורש עמוק יותר, והוא המקום שבעלי תשובה עומדים ואין צדיקים גמורים עומדים, שזוכה להשיג עומק שורש נפשו הדבוקה באלקים חיים לגמרי, להתיחד עם קונה בלי פירוד כלל, מדריגת היחידה. (עפ"י מחשבות חרוץ דף לח). ע"ע רמז בענין החילוק שבין ה' לח' שבזו יש פתח ובוזו אין – בדרשות בית ישי ח"ב לו.

בכלל **'בא לטהר'** (שלא אמרו 'ליטהר') – הבא לטהר אחרים, מסייעין אותו (לקוטי שיחות ו עמ' 382 בשם בעל התניא. לפנינו בשבת קד. הגרסא: 'ליטהר')

עוד בעניני ה' וי' שבבריאת העולמות – ע' מי השילוח ח"ב עמ' קמג; אוהב ישראל בראשית ד"ה ונהר; ויצא ד"ה ושבת; ר"פ צו; 'שיעורים לזכר א"מ' ח"ב עמ' קפא.  
 ועל אותיות שעטנ"ז ג"ץ – ע' במובא במשנ"ב סוסי" לו; אוהב ישראל ר"פ שלח ור"פ ואתחנן, ובלקוטים חדשים שבסוף הספר (עמ' שנד, מהדרו' שפתי צדיקים תשנ"ג).